

Божо ЋОРИЋ*

ЛЕКСИКОГРАФСКА ДЕЛА ДВАДЕСЕТОГ ВЕКА

I

1. Књига која садржи већу или мању збирку речи презентованих по утврђеном редоследу назива се у сербокроатистици *речник*.¹ Она је, заправо, састављена од низа чланака, чији главни и графички посебно истакнут део чини реч у тзв. канонском облику.² Та носива реч се у српској лексикографској традицији назива *одредница*, а у хрватској – *натукница*. У српским издавачким центрима, на пример у Београду и Новом Саду, речници су штампани ћирилицом, што значи да су одреднице узбучаване, а у Загребу су публиковани латиницом, па су натукнице распоређене по абecedном реду. У српској средини одреднице имају, начелно, екавски и ијекавски лик, а у хрватској само ијекавски. Уколико су чланци у целини писани на једном истом језику, онда је у питању *једнојезички речник*, а користи се и назив *описни/дескриптивни речник*. У таквим речницима одреднице носе књижевни акценат.³

2. Током двадесетог века завршено је или започето неколико једнојезичких речника различитог обима: *вишетомних* и *једномомних*.

А. Вишетомни речници⁴:

* Проф. др Божо Ћорић, редовни професор на Филолошком факултету у Београду

¹ Исти се термин користи у бугаристици и македонистици.

² Именица у номинативу, глагол у инфинитиву итд.

³ Разматрани су само речници који у називу имају атрибут *књижевни*.

⁴ Овде није наведен *Rječnik hrvatskoga jezika* аутора Фрање Ивековића и Ивана Броза, који се из штампе појавио 1901. године у Загребу, јер по много чему (грађи, начину обраде) припада 19. веку.

а. *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, Zagreb, 1880/1882 – 1975/1976. На њему је рађено више од сто година. Има 23 тома (96 свезака), сваки том има 960 страна (укупно 22. 080 страна) великог формата. Четири прва тома су у целини изашла у 19, а преосталих деветнаест публиковано је у 20. веку. Сматра се једним од највећих светских лексикографских дела и највећим словенским лексикографским делом. То је у основи историјски речник: захвата писане изворе од краја 12. до краја 18. века, мањим делом и из 19. века. Он је и речник народног језика јер садржи и примере из народних песама и приповедака. Почетну концепцију засновао је Ђуро Даничић, али се она касније мењала, углавном у правцу економичности десне стране речничког чланка.

б. *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*, књ. 1–17, Београд, 1959–2006. Замишљен је као велики описни речник књижевног и народног језика, а значења су потврђивана аутентичним материјалом из књижевности, дијалеката, писаних медија и сл. У изради се стигло до слова *о* (последња одредница је топоним *Опово*). Обрада се врши у Институту за српски језик Српске академије наука и уметности. Сваки том има 800 страна великог формата.⁵

в. *Речник српскохрватског књижевног језика*, Матица српска/Матица хрватска, књ. I–III, Нови Сад – Загреб, 1967–1969, књ. IV–VI, Матица српска, Нови Сад, 1971–1976. Рађен је на грађи из 19. и 20. века. Спада међу речнике средње величина – има 6 томова, са око 150. 000 одредница. Користи се и као нормативни речник. Био је плод сарадње Матице српске и Матице хрватске, па су први томови излазили наредом у Новом Саду и Загребу. Матица хрватска касније је прекинула сарадњу те су последња три тома изашла искључиво као новосадска.

г. Јулије Венешић, *Rječnik hrvatskoga književnoga jezika od preporoda do I. G. Kovačića*, Zagreb, 1985–1990. Јулије Бенешки сакупљао је грађу за овај речник све до своје смрти 1957. Недовршено дело остало је у рукопису до 1985. године, кад је штампана прва свеска у издању ЈАЗУ. Укупно је изашло 12 томова од слова *А* до *Р* (последња одредница је *рзати*). Аутору је замерано што није речи диференцирао по појединачним зна-

⁵ Иницијатива за израду овог монументалног лексикографског дела дошла је, у форми посланице, од Стојана Новаковића далеке 1887. године (на стогодишњицу рођења Вука Стефановића Караџића). Посланица је публикована у Гласу Српске краљевске академије X. У посланици се нашироко образлаже потреба издавања речника *српског језика*. У историји стварања овог речника значајно место заузима и Радосав Бошковић (в. *Прилог*).

чењима и што је десна страна речничког чланка пренатрпана потврдама из извора (претежно дела хрватске књижевности).

Б. Једнотомни речници

а. Лујо Бакотић, *Речник српскохрватског књижевног језика*, Београд 1936. Рађен је без великих претензија, аматерски. Корпус је била савремена књижевност, али извори нису наведени. Коришћени су у сви старији речници и граматике. Има 1400 страна средњег формата.

б. Милош Московљевић, *Речник савременог српскохрватског књижевног језика с језичким саветником*, Београд,² 1990. Први пут је штампан 1966. године, али је из политичких разлога одмах забрањен и уништен.⁶ До читалаца је стигао тек 1990, у репринт издању. Речник има око 50000 одредница.

в. Vladimir Anić, *Rječnik hrvatskoga jezika*, Zagreb ³1998. За ауторовог живота изашла су три издања: 1991, 1994 и 1998. Ово последње има око 60000 одредница. Садржи опширан прилог о структурирању речничког чланка.

г. Vladimir Anić, *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*, Zagreb 2003. Аутор је и након трећег издања наставио са прикупљањем грађе, али га је у послу прекинула смрт.⁷ Група сарадника је довршила речник, променила понешто у начину обраде и преименовала га, додавши атрибут *велики*. Повећан је на 70. 000 одредница.

д. *Rječnik hrvatskoga jezika*, Zagreb 2000. Урадила га група аутора у договору са Лексикографским заводом и Школском књигом из Загреба. Има око 64. 000 речи на 1450 страна. У основним упутима стоји да „је рађен према уобичајеним узусима”.

ђ. *Речник српског језика*, Нови Сад 2007. Речник је урадила група сарадника у последњој деценији 20. stoleћа, а из штампе се појавио на самом крају 2007. Садржи око 80. 000 одредница. Издавач је Матица Српска из Новог Сада.

⁶ Забрањен је јер је имао негативан однос „према социјализму, нашој револуцији и социјалистичкој изградњи.” У тој су књизи ваљда биле спорне неке дефиниције, као на пример:

„**партџан** 1. учесник партизанске борбе. 2. човек који се пристрасно руководи интересима своје политичке партије.

чџтнџк добровољац у саставу нередовних оружаних чета које су се бориле: а) пре Балканских ратова за ослобођење од Турака; *син. комита*; б) за време II Светског рата против партизана.”

⁷ Умро је 2000. године.

3. *Вишетошне речнике* карактерише, поред осталог, обавезно цитирање одабраних примера из писаних и других извора, што значи да је уврштавање неке речи у речник дириговано њеним постојањем у скупљеној грађи. Ипак, да би се предупредило одсуство сасвим обичних речи у неким великим описним речницима дато је право сарадницима да могу, у изузетним приликама, самостално одлучивати о њиховом уврштавању у речник.⁸ Велике описне речнике по правилу раде институти, а посао траје деценијама. У том дугом периоду међу сарадницима и у редакцији долази и до смене генерација, али основни принципи у погледу извора и обраде ретко се мењају. Пре почетка рада на овим монументалним лексикографским подухватима објављује се *оглед*, односно *огледна свеска* где се саопштавају правила по којима ће се посао обављати.⁹

4. *Једнотомни речници* економишу са простором и, начелно, немају обавезу да семантичку дефиницију илуструју и потврде примером из извора, што значи да избор речи није непосредно зависан од грађе.¹⁰

II ПРИЛОГ

У укупној историји стварања Речника српскохрватског књижевног и народног језика, чији се први том појавио 1959. године, значајну улогу имао је и Радосав Бошковић. С обзиром на дуг временски период те историје (почеци сежу у последњу деценију 19. века, а крај се не може још ни наслутити), улога Радосава Бошковића је епизодна: учествовао је у писању једног дела Увода Огледне свеске уз овај речник (тачке 1-3, стр. IX-XIV). Међутим, Бошковићев научни стил, лингвистичка аргументација, научна објективност, систематичност у излагању, те концизност и прецизност изражавања сложене материје, представљају сам врх српске научне (лингвистичке) мисли. Будући да је тај Бошковићев текст, из одређе-

⁸ И поред велике пажње свих учесника у обради и публиковању речника могући су пропусти. Познат је случај шестотомног речника Матице српске у коме нема управо речи *пчела*. Да је то омашка, види се и по томе што нема ни једног деривата од те речи: *пчелар*, *пчелица*, *пчеларство*, *пчеларски*, *пчелињи* и *пчелињак*. Немогуће је поверовати да неке од ових сасвим обичних речи није било у грађи.

⁹ У настанку једне такве огледне свеске учествовао је и Радосав Бошковић. Насловна страна ове свеске изгледа овако: Српска краљевска академија, *Речник српскога књижевног и народног језика, Огледна свеска (глава -глеце)*, Београд, 1944 (штампа државна штампарија). В. Прилог.

¹⁰ И у једнотомницима се јављају омашке: *Анић*, рецимо, нема одреднице *конвергентан* и *конвергенција*, а РСЈ нема одредницу *отаџбина*!

них друштвено-историјских разлога, био потиснут у страну и тако остао неприступачан широј научној јавности, преносимо га овде у целини.

„1. Ово је О г л е д н а с в е с к а Речника Српске краљевске академије. Она је, значи, прво оглед, а друго речник. Шта значи једно, а шта друго?

Као оглед – ова свеска има да пружи пуну, свестрану слику о грађи Лексикографског одсека, да у неку руку покаже колико је довољна а колико недовољна за израду (и какву израду) речника (и каквога речника) нашега језика: књижевнога, народнога књижевнога и народнога и слично.

Каква је та грађа, како је скупљана и за што је скупљана, о томе нека говори сам Оглед. Ми само додајемо једну напомену: материјал Огледа није, или бар није у потпуности, идентичан с грађом Лексикографског одсека; он је донекле попуњен, – у Оглед су ушли многи примери (а и обрти и неке речи) којих у грађи нема. То попуњавање је дело Редакције.

Као р е ч н и к – Огледна свеска представља примену принципа савремене лингвистике, углавном савремене лексикологије, на лексички фонд нашега „позитивнога” речничког материјала. Или, другим речима, свеска-речник има две стране своје: свој облик и своју садржину; по облику – она је инвентар речи књижевнога језика (говорнога, књижевничкога, без тако званих књижевничких „хапакса” и тако званих или тако рђаво названих књижевничких актуализација) и народнога језика; по садржини – она је лексикографска анализа свих тих речи; с нарочитим обзиром на стилистичку атмосферу наше језичке данашњице.

2. Можда је општа и главна одлика овога Огледа лингвистичка концепција његова; лингвистичка по свему: и по одабирању материјала, и по начину одређивања значења, и по начину ређања значења, и по стилистичкој перспективи, и по граматичкој перспективи, и по критеријима по којима су пропуштане поједине граматичке категорије, и по фразеологији и по свему другоме.

Најпре, који је материјал ушао у Оглед? Три га границе одређују, сужавају: фактичка, историска и лингвистичка.

Прва, ф а к т и ч к а г р а н и ц а, значи ово: у Оглед је ушла само грађа Лексикографског одсека (с поменутих наших допунама). Другим речима, и обим лексичкога материјала и избор писаца у директној су зависности од ове границе: чега (или кога) нема у грађи Лексикографског одсека, нема га ни у Огледу. Друго, што се даљега избора материјала тиче, држимо да нам је принцип био здрав; нисмо, наима, сметали с ума ово

правило: узимати најбоље примере најбољих писаца или најбољих дела. Па ипак се Оглед не може у в е к похвалити – ни најбољим писцима ни најбољим примерима. Ако ту уопште има наше кривице, она би могла бити само у овоме: ми смо више волели навести какав било пример, него остављати значења без потврда, без примера. Није то ствар нашега укуса, него ствар наше савести: ишли смо, наиме, за тим да свако наше заглавље, свако значење има поред себе и свој „контролни апарат”. Уосталом, да и то напоменемо: добар писац и добар или бар лексички интересантан језик не иду увек руку под руку, – код нас је доста малих, незнатних писаца, с добрим и с врло добрим језиком. С друге стране, није ни ово никаква тајна: у основици једнога речника морају бити језички критерији, – књижевна и естетичка вредност дела долази тек на друго место.

Можда кога интересује и стварни, статистички однос овога Огледа према Вукову *Рјечнику*. Пропорција је преко 5: 1 „у корист” Огледа; на 110 речи, колико има Вук од главе до глеце, долази – близу 600 речи у Огледу.

Друга, и с т о р и с к а г р а н и ц а тиче се наше штампане речи (како се то неки пут каже): у Оглед је ушао језик наше нове књижевности, од првих почетака њезиних до данашњих (или јучерашњих) дана; то значи, наш књижевни језик уопште, а напосе – његов књижевнички, песнички, говорни, пословно-административни, научни, стручни и новинарски стил. То је језик наше цивилизације, израз нашега духовнога и друштвеног живота новијега и најновијега времена; језик – занимљив са сваке стране: и лингвистички, и социолошки и књижевно. Цео развитак тога језика – на уму нам је једнако речничка страна његова – нарочито развитак његових стилова, могао би бити, дакако, предмет какве захвалне и „похвалне” лингвистичке студије, али не може и неће бити даљи предмет овога Увода.

Трећа, лингвистичка граница – најважнија је: док је прве две, наметнуло, да тако кажемо, само стање ствари, ову трећу границу смо ми сами одређивали. И одредили смо је овако.

У Оглед је ушао, прво, ц е о к л а с и ч н и ј е з и к н а ш: цео Вук и цео Даничић, сви примери из њихових дела, сви без изузетка. У Оглед су ушле, друго, све народне, покрајинске и дијалекатске речи: све речи из Академијиних збирака опет – готово без изузетка; нису ушле само речи које су нам се учиниле, из овога или онога разлога, непоуздане. Ту смо пошли стопама свакако најфинијега лексикографа словенског – Вука Караџића. И држимо да смо добро учинили.

Сав остали материјал посматран је кроз призму женевске лингвистичке школе: у Оглед је ушло само оно што иде у *ј е з и к* (langue). У њ није ушло

оно што иде у индивидуалне – више стилске него језичке – творевине, у језик појединца (*parole*). То значи, у Оглед нису ушли по правилу „хапакси” и песничке актуализације, – просто зато што обе те категорије не иду језик; јер хапакси су само једанпут и само од једнога писца употребљене речи; а песничке и књижевничке актуализације, већ тим самим што су актуализације, иду такође у – *parole*. Уосталом, актуализације су и онако лексичке количине тек другог или трећег реда; њих се горња граница тиче само онда кад је реч о одређивању значења и навођењу примера.

Ипак – хапакса у Огледу има: ушли су у њ они које штити или ауторитет писца, или језичка потреба речи или језичка вредност речи.

У Оглед, да идемо редом, нису ушле ни многе речи из наших мањих, нарочито старијих, речника, из речника нашега језика и којега од страних језика: нису ушле просто зато што их никад није ни било у слободној употреби, нема их ни у језику наше књиге ни у говорном језику нашем. То су махом кованице, речи које су производ језичке политике, и то најчешће рђаве језичке политике. Све оне имају једну заједничку особину: језик их није примио. Зашто би их, онда, примао речник?

С пропуштањем појединих граматичких категорија, или тачније: с глаголским именицама од несвршених глагола, с прилозима-придевима, с присвојним придевима на *ов* (*ев*) и с називима становника појединих места ствар стоји овако.

Од глаголских именица – у Оглед су унете (као засебне речи), оне у којих је измењен основински сугласник; и, друго, оне код којих нема семазиолошке подударности с глаголима од којих су изведене, – које су или на путу да постану лексичке речи или су већ то постале. Остале глаголске именице навођене су само као глаголски облици (као примери уз глаголе од којих су изведене), – у оним (врло ретким) случајевима где за глагол није било сигурне или друге потврде у материјалу.

И с прилозима ствар стоји слично. Унети су у Оглед, прво, сви прилози који се било по облику, било по акценту било по сфери употребе разликују од паралелнога придевског облика за средњи род; и, друго, они прилози који нису прилози уза сва значења која основни придев има, у којих је, дакле, значење на овај или онај начин сужено.

За присвојне придеве на *ов* (*ев*) вреди, *mutatis mutandis*, оно што је речено о глаголским именицама и прилозима: уношени су у Оглед они који нису формално стабилизовани и они који су у стилистичкој или у граматичкој перспективи, из било којега разлога, интересантни; други не.

Од имена становника појединих места, крајева требало је да у Оглед уђу она која су у суфиксној перспективи интересантна, – која по своме

начину грађења одступају „од нормале”; али таквих, на жалост, у грађи нисмо нашли.

Све три прве категорије – четврта се с њима случајно нашла – имају нечега заједничког: и велики број глаголских именица од несвршених глагола, и велики број прилога о којима је реч и већина присвојних придева на *ов* (*ев*), стоје по своме односу према основним речима (да тај термин употребимо и кад је реч о другој категорији) на „линији облика”: с једне стране, граде се лако, готово механички и без изузетка од глагола, придева и именица, а с друге – представљају више језички потенцијал него језичке творевине. То стоји; а кад је тако, није никакав грех не унети их у речник.

Можда би и једна напомена уз те тако зване или тако од нужде назване „облике” била овде највише на своме месту. И то напомена уз извесне именице и уз извесне прилоге, – уз оне именице које су постале поименичавањем придева и уз оне прилоге који су по постанку придеви средњег рода: такве именице и такви прилози нису дати као засебне речи, него као засебна значења придева чији су облици. Разлог није тешко погодити: оно што је облик ваља као облик и дати. Један изузетак смо ипак учинили: кад именице или прилози о којима је реч имају по два значења или кад имају више значења, онда се дају као засебне речи, из чисто техничких разлога. Тако су, уосталом, ове категорије дате и у неким савременим речницима словенским.

Значења су одређивана како код које категорије: на један начин код простих, неизведених речи, на други – код једне групе изведених речи, а на трећи, опет, код друге групе изведених речи.

Код простих, неизведених речи и проблем одређивања значења је, бар методски, простији; или бар ми смо га упростили: свели смо га на одређивање граница међу појединим значењима. И одређивали смо те границе водећи рачуна о трима моментима: о језичком осећању, о лингвистичкој анализи и о граматичким конструкцијама; о овима последњим само неки пут.

Значења су дата: или као саме дефиниције, или као дефиниције са синонимима, или као сами синоними или као синоними с дефиницијама. Прва два случаја су јасна, не треба им никаква коментара. Друга два ваља објаснити.

Синоними стоје сами – кад су или много обичнији или једино обични у књижевном језику или у језику уопште (у том случају, разуме се, дефиниције су дате уз њих, на ономе месту где су они као засебне речи наведени). А синоними с дефиницијама стоје кад је синоним ипак обич-

нији од речи која је њиме објашњена. Наравно, све то вреди само *cum grano salis*: ово се односи само на оне случајеве којима су овакве напомене потребне, а не на све случајеве уопште.

Две напомене. Прва: објашњења су дата најобичнијим, најживљим „најпрометнијим” речима, без обзира којим, нашим или страним. Друга: уз речи из науке и уз речи из технике дефиниције су увек језичке, неки пут и сувише језичке, енциклопедиске никад: о в о н и је е н ц и к л о п е д и с к и р е ч н и к н и п о ј е д н о ј с т р а н и с в о ј о ј . Т о нарочито истичемо.

Код једног броја изведених речи, или тачније: код великог броја изведених именица, значења су дата у два дела: у првом делу стоји текст штампан обичним словима, у другом текст штампан курзивом; први део треба да буде *genus proximum*, други *differentia specifica*. То је извесна анализа речи, растављање речи – ако се тако може рећи – на њихове основне семазиолошке елементе, на она два елемента која је инаугурисао проф. Розвадовски у познатом и признатом делу свом *Образовање речи и значење речи (Wortbildung und Wortbedeutung)*

Шта смо урадили с другом групом изведених речи (не правимо разлику између правих изведених речи и речи које као и оне стоје у извесном односу према другим речима у језику)? Или тачније: шта значе у Огледу ознаке као: деминутив, аугментатив, пејоратив или хипокористикон уз ту и ту именицу (или тај и тај придев); придев уз ту и ту именицу; прилог уз тај и тај придев; апстрактна именица уз тај и тај придев; тренутни, свршени или несвршени глагол уз тај и тај глагол; рефлексивни, пасивни или медијални глагол уз тај и тај глагол? Оне су граматичке или синтаксичке дефиниције речи уз које стоје; или, у нашем случају: оне су потпуне дефиниције значења речи уз које стоје; или у друкчијој и трећој перспективи: оне значе „стављање” граматичких момената у директну, непосредну службу лексикографије.

Није то све што треба рећи о нашем одређивању значења код ових речи; ваља истаћи још и ово: изведених речи о којима се овде говори има од две руке: једне „хватају” сва значења која имају њихове основне речи; друге само нека од њих. Ових других је више, оне су у већини; стога су у Огледу много чешће ознаке као: деминутив уз ово или оно значење те и те именице, него ознаке као деминутив уз ову или ону именицу. Ову чињеницу нарочито истичемо: она указује на извесну граматичку аутономију појединих значења, о којој ми, да и то напоменемо, овде не мислимо говорити.

Што се тиче реда значења, мислимо да је о њему довољно рећи оволико: историске перспективе у низању значења нема; тј. значења не иду једно за другим у историском ланцу, онако како су се та значења једно из другог развијала и развила (сем у извесним случајевима, који су сами по себи јасни). Напротив, њихов редни број показује степен њиховог језичког „промета”: најпре иде најживље, најобичније, најпознатије значење, па у тој градацији остала значења, – специјална, експресивна, значења са стилистичким ознакама итд. (покрајинска стоје на последњем месту). Тако је по правилу. Изузетака има доста, али је сваки разумљив; ниједноме није потребан коментар.

При одређивању реда значења узели смо за принцип степен њихова језичкога „промета” из три разлога. Прво, зато што ово није и с т о р р и с к и р е ч н и к – ни по начину обраде ни по природи грађе своје, – и друго, стога што је у њему дат „хоризонтални” пресек лексичкога материјала. Најзад, треће: код великога броја речи историски развитак значења није ни могуће показати.

Граматика – мислимо на нормативну граматику – сведена је у Огледу на минимум. Из два разлога. Прво, овај речник нема никаквих нормативних претензија уопште, а напосе – нема претензија да буде кодекс прописа о језичкој правилности, јер није речник савременога књижевног језика. Друго, ми још немамо граматике савременога књижевног језика, – њу би још било тешко и написати; граматичка система нашега савременога књижевног језика (у загради речено: то вреди за све језике невелике књижевне традиције) не показује још довољну „узрелост”: још су многе граматичке категорије нестабилизоване, колебања има на свакој страни, још не знамо што је најобичније, опште или што ће постати такво. Сетимо се, на пример, случаја вокатива једнине именица мушкога рода на *ар*, случаја генитива множине неких именица женскога рода на *а* с основом на сугласничку групу, случаја множине именица друге Белићеве врсте, случаја и случајева с другим граматичким категоријама. Дакако, коме не сметају последње реченице овога другог разлога, он не мора, као ми, бежати од нормативно-граматичкога речника, нарочито ако није свестан да „гази по клизаву леду”.

Неки су граматички облици у Огледу ипак дати, генитив, једнине или множине, код именица с непостојаним *а*; компаратив – с измењеним основинским сугласником; прво лице презента код глагола с друкчијим вокалом у личном наставку од инфинитивнога основинског наставка. И неки други.

Фразеологија је, бар за наше лексикографске прилике, једна од новина овога Огледа. – Дати лингвистичку дефиницију „фразе” није ни лака ни проста ствар, – ми је овде нећемо ни давати. Али то не значи да нећемо ништа говорити ни о фразеологији, јер о њој морамо нешто рећи.

Код нас се међу фразама налази и оно што се обично зове „фразом” и оно што ми мислимо да може ићи у фразеологију, из овога или онога разлога. Или конкретно: у фразеологији су три групе случајева:

- I група: а) изрази, обрти, реченице без основнога, буквалнога значења – бар практично ствар узевши (*дићи кућу на главу, напунити главу коме, претурати по глави што*);
 б) изрази, обрти, реченице с оба значења, с основним (буквалним) и с пренесеним значењем; ти изрази итд. иду у фразеологију само по другом значењу свом (*трљати главу, убити у главу кога*).
- II група: двочлани изрази – називи, термини, описи (језичке етикете за један појам), обично придеви с именицама – који се могу заменити или би требало да се могу заменити једном речју (*крунисана глава = (једном речи) владалац, монарх; – глатки јесетар = сим (врста рибе); – глатка пушка и сл.*).

Напомена. При навођењу, код обеју тих категорија узет је механички принцип: фраза је дата под речју која је прва по азбучном реду.

- III група: двочлане синтагме (врло често у вишечланом изразу) најчешће придеви и именице, с умереним значењем у једнога члана: или придев (односно глагол) нема ниједно од значења која су под њим наведена, и тада је „фраза” дата под речју која чува своје основно значење, дакле под именицом (*главни пријатељ, главни усев, глатка коса*); или именица нема ниједно од значења која су под њом наведена, и тада су обе речи, као фраза, дате под речју која чува своје основно значење, дакле под придевом (*водити главну реч, у главним цртама*).

Напомена. Фраза, правих, живих фраза, оних, из свакидашњег, разговорнога, интимнога, фамилијарнога и пословнога језика мало је у Огледу –, он је у томе погледу, може се рећи оскудан; и непотпун. Није то наша кривица. – Осим тога, неколико фраза уз које није могао бити означен извор из техничких разлога, узете су из говорнога језика.

3. Ми смо се носили мишљу да у Огледу дамо и етимолошку обраду речи: и израдили смо били специјалан нацрт, план за то. Али смо

доцније одустали, иако су тако звани претходни радови око тога посла били већ поодмакли. Прилике (или неприлике) под којима је цео Оглед рађен, а нарочито неприступачност у данашње време обимне етимолошке литературе, довољан су коментар томе. А и два друга разлога нису била без значаја за такав наш поступак. Један је – природа материјала Лексикографског одсека: тај материјал, то смо мало пре рекли, није скупљан за етимолошки речник нашега језика, чак ни с обзиром на њ. А други је овај: сам тип Академијина речника или Академијина Огледа – овога Огледа – не само што не импликује и етимолошку обраду речи, него би та обрада била видљив деманти многих принципа по којима је Оглед рађен.

Уместо етимолошке обраде речи дали смо нешто друго – тумачења речи страног порекла, тумачења позајмица, и старих, и новијих и најновијих. Та тумачења су врло кратка, и без икакве стручне литературе: дат је, по правилу, просто облик речи у језику из којег је реч непосредно узета, – значење је дато само у оном случају кад реч у нашем језику има другачије значење но што га има у језику из којег је узета. Тако је бар урађено у простијим случајевима; у сложенијим је и о самим позајмицама нешто више речено.

Код речи које имају (или би могле имати) више тумачења, узимана су највероватнија, и само су она дата у Огледу. Уз речи којима је порекло тешко утврдити – стоји етикета „нејасно”.

Међу тумачењима – можда и то треба споменути – има и н о в и х, чак и п р в и х тумачења.

Осим тога, у Огледу су протумачене и језичке копије, *калци* (*calques linguistiques*), како се оне зову у науци – најчешће научни и технички термини, ређе изрази и речи друге врсте.

И најзад, пријатна нам је дужност рећи да су нам у понеким ствари били од помоћи неки савремени речници, словенски више него несловенски.